

Павленко Ю. Г. Застосування потенціалу музеїв педагогічного профілю в професійній підготовці майбутніх учителів / Ю. Г. Павленко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – (Педагогічні науки). – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2007. – С. 139–144.

УДК 371.13:371.622

Павленко Ю.Г.,
аспірантка, Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ЗАСТОСУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЇВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Досягти високого рівня професійно-педагогічної підготовки неможливо без інтеграції та співпраці вищого навчального педагогічного закладу з осередками культури, особливо зараз, коли національна освітня парадигма націлена на гуманітарне оновлення. Великими потенційними можливостями для професійного розвитку майбутніх учителів володіють музеї педагогічного профілю, які акумулюють і трансформують цінності педагогічної культури й заслуговують на особливу увагу як ґрунтовна джерельна база й науково-методична складова навчально-виховного процесу педагогічного університету.

Як свідчить аналіз спеціальної літератури, вивчення феномену педагогічного музейництва велося науковцями переважно з позицій історичних, культурологічних і музеєзнавчих; шляхи залучення цих закладів у професійну підготовку майбутніх учителів майже не розроблялися.

Особливе теоретичне й практичне значення в налагоджені системи “музей-школа” мають концептуальні положення музейної педагогіки (Й. Аве, О. Бойко, О. Ванслова, Д. Камерон, І. Коссова, Р. Рашитова, Б. Столяров, Л. Шляхтіна, М. Юхневич), яка активно розвивається зараз у країнах Європи й США.

Окремі форми та методи роботи педагогічних (у тому числі педагогічно-меморіальних) музеїв зі студентською аудиторією висвітлюються в працях О. Беци, С. Мелика-Набурова, П. Лисенка, Л. Данилової, В. Тригубенка.

Глибоко дослідженою є проблема шкільних музеїв (С. Богуславський, Н. Ганнусенко, М. Заїрова, О. Зеленко, З. Огризко, Ю. Омельченко, К. Синицина), проте спеціальна підготовка майбутніх учителів щодо створення та керівництва музеєм у школі та організації пізнавальної діяльності учнів на його матеріалах не ведеться.

Практика деяких педагогів вищої школи заслуговує на особливу увагу в контексті нашого дослідження. Науковці М. Гаврилів, І. Ляшко описали досвід використання

музеїв навчальних закладів у роботі зі студентами. Так, на базі університетських музеїв проводять лекційні, практичні та лабораторні заняття, екскурсії, різні види практик, організовують пошукові експедиції, працюють проблемні наукові групи [1; 2]; це сприяє поглибленню знань майбутніх учителів у різних галузях науки й мистецтва, готує до навчання та виховання школярів.

Отже, актуальність та недостатня розробленість аспектів застосування потенціалу музеїв педагогічного профілю в професійній підготовці майбутніх учителів зумовила необхідність проведення нашого дослідження, висвітлити основні результати якого визначено метою цієї статті.

Проведений нами педагогічний експеримент відбувався у два етапи й мав на меті вирішити ряд завдань, зокрема, такі: вивчити стан музейно-педагогічної діяльності в педагогічних навчальних закладах; практично посилити вплив музеїв педагогічного профілю в процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

У початковій ланці дослідження взяли участь 528 студентів і 89 викладачів. Анкетування, бесіди, вибіркові інтерв'ю, спостереження виявили такі тенденції. Переважна більшість студентів мало обізнана з музеями цієї профільної групи, мають орієнтовне уявлення про їхні різновиди. Так, 25,95 % респондентів вказали, що поняття "музеї педагогічного профілю" чують вперше, не знають жодного з них і, відповідно, не відвідували; 64,77 % опитаних ототожнюють усю групу музеїв педагогічного профілю з підгрупою педагогічно-меморіальних музеїв. Лише близько 9,28 % студентів вказали, що ці музеї пов'язані з педагогікою, історією її розвитку та педагогічною діяльністю взагалі; тільки 10 % респондентів усвідомлюють, що ці заклади відіграють важливу роль у професійній підготовці майбутніх учителів.

Було виявлено, що найкраще студентам знайомі музеї свого навчального закладу, адже їх змогли назвати 79,36 % опитаних. Лише 2,27 % від усіх респондентів знають самостійні музеї педагогічного профілю й 0,57 % – конкретні музеї шкіл.

До викладачів ми звернулися із запитанням, який зміст вони вкладають у поняття "музейно-педагогічна діяльність у педагогічному ВНЗ"? Виявилось, що більшість із них частково усвідомлюють її сутність, адже внаслідок обробки анкет були отримані такі відповіді: діяльність, пов'язана із вивченням творчої спадщини славетних педагогів (24,72 %); екскурсійна робота (17,98 %); організація пошукових експедицій, а також проведення студентами наукових досліджень на матеріалах музеїв (15,73 %); використання музейного приміщення для проведення виховних заходів (13,48 %); навчальна робота в музеї, тобто проведення лекцій, практичних і лабораторних занять на музейних експозиціях (10,11 %); використання музейних експонатів для унаочнення

навчальних дисциплін педагогічного циклу (4,49 %); створення музеїв в університеті (2,25 %). Крім того, 10,11 % респондентів не дали ніякої відповіді на запитання.

Важливим показником для нашого дослідження є особисте ставлення студентів і викладачів до музеїв педагогічного профілю як до чинника професійної підготовки. Проведене дослідження свідчить, що в цілому воно позитивне, однак тільки 4,92 % студентів мають бажання відвідувати ці музеї систематично. Разом з тим, перспектива співпрацювати з музеями педагогічного профілю (брати активну участь у їхній роботі) під час навчання в університеті зацікавила 43,94 % анкетованих студентів.

Було виявлено, що найпоширенішими напрямками музейно-педагогічної діяльності є екскурсії в музеях і проведення кураторами заходів виховного спрямування в приміщенні музею, але, зрозуміло, що двох ліній роботи недостатньо для забезпечення суттєвого впливу на ефективність професійного розвитку студентів. Крім того, 26,97 % педагогів узагалі не вводять музейний компонент у свою викладацьку діяльність. Загалом 69,66 % викладачів визнають, що ведуть роботу несистематично й не у повній мірі реалізують потенціал музеїв педагогічного профілю. Вони вказали, що цьому перешкоджають такі чинники: низька зацікавленість здійснювати музейно-педагогічну діяльність (59,63 %), яка існує через недооцінку результативності музейного впливу; недостатність методичного забезпечення музейно-педагогічної діяльності (31,46 %); брак часу викладача або надмірна завантаженість (14,61 %).

Завершальне завдання першого етапу експерименту полягало у вивченні підготовленості майбутніх учителів до здійснення музейно-педагогічної діяльності в школі. Результати анкетування свідчать, що відповідь у цілому позитивна, але, як виявилось, більша частина опитаних схильна до дещо завищеної оцінки власних можливостей. Хоча студенти й усвідомлюють важливість залучення дітей до музейного середовища, але практично не знають (за узагальненими даними – 96,97 % опитаних) психофізіологічних особливостей сприйняття музейної інформації дітьми, форм та методів музейно-педагогічної роботи зі школярами тощо.

Тим часом, якби виникла потреба, 75,95 % опитаних студентів керували б шкільним музеєм, але, водночас, вони визнали, що не готові до цього, тому багато хто із майбутніх учителів (57 %) не відмовилися від перспективи оволодіти методикою музейно-педагогічної діяльності.

Відтак, зафіксовані дані констатуючого експерименту дають підстави стверджувати, що музейно-педагогічна діяльність у педагогічних навчальних закладах не реалізує потенціал музеїв педагогічного профілю в повній мірі. Здійснюється вона вряди-годи, як правило, через обмежену кількість форм і методів.

На формуючій ланці педагогічного експерименту перевірявся професійно-орієнтований вплив різних напрямків музейно-педагогічної діяльності у вищому навчальному педагогічному закладі на ефективність професійної підготовки майбутніх учителів. При цьому було визначено такі критерії: мотиваційно-ціннісний (усвідомлення особистісної та суспільної значущості педагогічної професії; інтерес до досягнень педагогічної галузі, науки й практики; стійкість професійної позиції, ставлення до музеїв педагогічного профілю як до фактору професійної підготовки майбутніх учителів, бажання брати участь у музейно-педагогічній діяльності), когнітивний (повнота, глибина й системність професійних знань, а також знань методики музейно-педагогічної діяльності в школі) і діяльнісний (точність і безпомилковість дій і творче виконання педагогічних завдань; уміння орієнтуватися в музейно-педагогічному середовищі, застосовувати форми та методи музейно-педагогічної діяльності в школі, активність науково-дослідницької діяльності).

Експериментальна робота здійснювалася відповідно до концепції культурологічного, особистісно-зорієнтованого, діяльнісного й акмеологічного підходів до вищої педагогічної освіти; принципів інтеграції освіти й культури, гуманізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу.

Практично відбувалося залучення музейного компонента в навчальну, виховну, науково-дослідну сфери роботи зі студентами та в їхнє дозвілля. У змісті проведеної роботи виділимо два основні блоки: 1 – організація активної участі студентів у музейній роботі; 2 – запровадження спеціального елективного курсу з педагогіки.

Перший блок передбачає координацію діяльності викладачів і студентів-співробітників університетських музеїв, які забезпечують функціонування музейного комплексу вищого навчального педагогічного закладу й широкий доступ студентства й населення до нього. У процесі створення й функціонування музеїв ВНЗ студенти беруть активну участь у різноманітних видах музейної роботи, за її основними напрямками: у розробці концепції нового музею, у науково-фондовій, експозиційній діяльності та в роботі з музейною аудиторією.

У цьому аспекті важливо співвіднести зміст музейної роботи, не передбаченої базовим навчальним планом, із завданнями професійної підготовки майбутніх учителів. Попри певну специфічність діяльності в музеї, її правомірно визнати “сферою набуття практичних навичок педагогічної праці” [3, 2]. У процесі створення музею, участі в пошукових експедиціях, комплектуванні, науковому вивченні, обліку й збереженні музейних фондів, проектуванні експозиції, роботі з музейною аудиторією майбутні вчителі здійснюють прогностичні й моделювальні, проектувальні й конструктивні,

організаторські, комунікативні й рефлексивні дії тощо, які характерні й для педагогічної діяльності. Наприклад, при підготовці й проведенні екскурсії в музеї студентів необхідно визначити педагогічну мету, спланувати послідовність викладу інформації, спроектувати використання активізуючих методів і прийомів, дібрати виразні опорні сигнали, урахувати індивідуальні й вікові особливості музейної аудиторії, продемонструвати свої комунікативні вміння, проаналізувати результат своєї роботи, виявити причини успіхів і поразок тощо.

Спеціальний курс з педагогіки “Основи музейно-педагогічної діяльності вчителя” пропонувався на вибір студентам 5 року навчання. Він розрахований на підготовку майбутніх учителів до здійснення музейно-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі. Мета спецкурсу полягає в ознайомленні із музейною педагогікою як наукою та окремими питаннями музеєзнавства; розкритті теоретико-методичних засад музейно-педагогічної діяльності вчителя та шкільного музейництва; вивченні музейно-екскурсійних можливостей рідного міста.

Програма спецкурсу розроблена за вимогами кредитно-модульної системи, її засвоєння відбувається під час лекцій, самостійної роботи, навчального проекту (індивідуального навчально-дослідного завдання).

На лекціях розкриваються основні теоретико-методичні положення музейно-педагогічної діяльності вчителя, поповнюється словник музейно-педагогічних термінів. Застосування елементів екскурсійного й практичного методів та прийомів діалогічного спілкування й “робочих аркушів”, забезпечує пізнавальну активність студентів.

Самостійна робота полягає в опрацюванні основної та додаткової літератури з кожної теми, періодичних видань, у виконанні практичних завдань, скажімо, таких: скласти розповідь для учнів початкової школи на тему “Що таке музей?”; підготувати й провести екскурсію в одному з музеїв університету; спланувати організацію тематичних виставок у школі; розробити концепцію шкільного музею тощо.

Виняткове місце відводиться виконанню навчального проекту (індивідуальне навчально-дослідне завдання), який розрахований на осмислення та творче застосування надбань сучасної музейної педагогіки й музеєзнавства в умовах загальноосвітньої школи.

Особливістю спецкурсу є те, що заняття проходять не лише в традиційних аудиторіях педагогічного ВНЗ, а й у музеях (самостійних міських, університетських, шкільних), що дозволяє студентам не лише ознайомитися з функціонуванням цих соціокультурних центрів, а й узяти безпосередню участь у музейній роботі, краще засвоїти основи музейно-педагогічної діяльності. Зустріч з оригінальними музейними

предметами, спілкування з музейним працівниками сприяють виникненню власних творчих ідей з подальшим втіленням у шкільну практику.

В організації експериментальної роботи дотримувалися таких умов:

- узгодженість мети й завдань музейно-педагогічної діяльності та професійної підготовки майбутніх учителів;
- цілісність відображення в змісті музейно-педагогічної діяльності можливостей організації навчальної, виховної, наукової роботи зі студентами та організації їхнього дозвілля на базі музеїв педагогічного профілю;
- залучення в освітній процес просторово-предметного й емоційно-естетичного середовища всіх видів музеїв цієї профільної групи (самостійних педагогічних і дитячих, університетських, шкільних);
- побудова суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачами та студентами в процесі музейно-педагогічної діяльності; відображення їхніх інтересів і запитів;
- адекватність, різноманітність, варіативність методів, форм, засобів музейно-педагогічної діяльності, обґрунтованість їхнього вибору й відповідність реальним можливостям (наявність конкретних музеїв і музейних предметів) і відведеному навчальному часу;
- інтерактивність музейно-педагогічних напрямків, тобто забезпечення активної участі студентів у них.

Проведення дослідної роботи в умовах реального педагогічного процесу вищого навчального педагогічного закладу підтвердило практичну значимість запропонованої методики музейно-педагогічної діяльності. Отримані в ході експерименту результати довели її адекватність меті, завданням і принципам професійної підготовки майбутніх учителів. Так, високий рівень професійної спрямованості виявили 30,10 % студентів експериментальної групи, достатній – 47,57 %. Збільшився відсоток майбутніх учителів, які визначили музейний спосіб розвитку власної професійної компетентності цікавим, сприйнятливим і ефективним – 65,04 %.

Унаслідок участі студентів у музейно-педагогічній діяльності в експериментальній групі, зростає кількість тих, що перебували на високому рівні розвитку професійних знань і вмінь в 1,7 рази (тоді як у контрольній – в 1,3 рази). Відбулася динаміка науково-дослідницької діяльності студентів: 71,84 % опитаних використовували матеріали музеїв при підготовці рефератів, курсових і дипломних робіт, наукових доповідей і статей.

Особливо показним для нашого дослідження є те, що система музейно-педагогічної діяльності в університеті успішно проектується майбутніми вчителями у

власній педагогічній діяльності. Аналіз звітної документації виробничих педагогічних практик показав, що студенти експериментальної групи залучали школярів у музейне середовище, організовували різноманітні навчально-виховні урочні й позаурочні заходи музейного спрямування: інтегровані “музейні” уроки, екскурсії, виставки, вікторини, виготовлення стіннівок, створення елементарних колекцій.

Статистичний аналіз експериментальних даних підтвердив значимість позитивних змін за всіма напрямками дослідження. Особливу ефективність системи музейно-педагогічної діяльності було виявлено у сфері розвитку музейно-педагогічної культури, якості професійних знань та активності науково-дослідницької діяльності студентів і, що особливо важливо, для узагальненого (сумарного) ефекту.

Відтак, проведений педагогічний експеримент підтвердив висунуту гіпотезу про підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів через застосування музеїв педагогічного профілю як її фактору. Перспективи подальшого дослідження музейно-педагогічних проблем ми вбачаємо, зокрема, у розробці технології викладання курсу “Музейна педагогіка” у вищих навчальних педагогічних закладах, а також запровадженні підготовки кваліфікованих музейних педагогів на педагогічних факультетах педагогічних університетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилів Б.М., Домбровський С.В. З досвіду роботи музеїв освіти // Радянська школа. – 1985. – № 6. – С. 94 – 95.
2. Ляшко І.М., Марущенко І.В. Музей історії Глухівського педінституту // Радянська школа. – 1984. – № 11. – С. 74 – 76.
3. Педагогічний музей України: Сто років // Освіта. – 2003. – № 32. – С.8.

Павленко Юлія Григорівна. Застосування потенціалу музеїв педагогічного профілю в професійній підготовці майбутніх учителів

У статті представлені результати дослідження ефективності основних напрямків музейно-педагогічної діяльності, організованої на базі музеїв педагогічного профілю у вищому навчальному педагогічному закладі. Простежуються основні етапи проведеного педагогічного експерименту в умовах професійної підготовки майбутніх учителів.

Pavlenko Yuliya Hrigorivna. Application of potential of museums of pedagogical type in the professional preparation of future teachers

The article presents the results of research of efficiency of basic directions of museum-pedagogical activity well-organized on base on museums of pedagogical type, in the higher educational pedagogical establishment. The motion of basic stages of conduct

pedagogical experiment in the conditions of professional preparation of future teachers is opened up.